

Uithoorn aan de Amstel

De route kan als wandelaar afgelegd worden maar ook per fiets, vaartuig en deels per auto.

INLEIDING

De route gaat stroomopwaarts van Hollandse Dijk in het noorden tot en met Jaagpad in het zuiden.

Wij gaan stroomopwaarts een rivier die een nagenoeg stilstaande rivier wordt genoemd.

Het water uit de veenlanden sijpelt namelijk maar langzaam als boezemwater weg.

Het Amstellandboezem wordt beheerd door het Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht.

Tijdens de uitgesproken warme en droge zomer van 2003 dreigde watergebrek in Zuid-Holland omdat in het Groene Hart grote hoeveelheden boezemwater uit de rivieren werden ingelaten in de polders. En daardoor stroomde zilt water vanuit zee de rivieren in.

Voor het eerst in de geschiedenis werd toen besloten de stroomrichting van de Amstel om te keren. Water van het IJsselmeer werd vanaf 26 augustus 2003 enkele dagen door de Amstel met grote kracht zuidwaarts gestuwd naar het Rijnland in Zuid-Holland.

Zo'n 1000 jaar geleden was het westen van Nederland een waddegebied met riet en bomen.

Wadgeulen werden de bedding van latere veenstromen.

Golfslag kalfde het veen af en maakte van sommige veenstromen langwerpige plassen.

Het moerasachtige gebied was lastig te doorkruisen. Ondiepten in de veenstromen (zogenaamde drechten) gaven toegang tot hoger gelegen veenlanden. Her en der vestigden zich vissers en jagers. Na verloop van tijd bewerkten zij kleine akkers en hielden wat vee in de nederzettingen op de oevers.

De naam Amstel is een afgeleidde van het Friese Aeme (water) en Stelle (vestigingsplaats).

De taal die er werd gesproken is van oorsprong Fries, maar door handelsroutes gaat het Nederduits grotendeels overheersen. In een aantal eeuwen zorgt de immigratie van allerlei culturen voor verschillende tongvallen die duidelijk van elkaar te scheiden zijn.

Er ontstonden steeds meer buurtschappen zoals Thamen, Vinkenbuurt, Boterdijk, De Kwakel, Steenwijk, Bilderdam, De Banken, Vrouwenakker, Bezwoen Kerf, Halfweg en Uithoorn.

Het klimaat werd milder, de gemiddelde temperatuur steeg, en daardoor hadden de mensen minder last van kou en vocht en verbeterde hun gezondheid. De oogsten werden beter. Het drogere land werd beter te bewerken.

Orde en rust ontstonden omdat de Friese graaf Gerulf en de bisschop Balderik van Utrecht het gezag gingen uitoefenen over de hen toegewezen gebieden, het latere Holland en Proosdijlanden.

Zij zorgden dat er een einde kwam aan de invallen van de Vikingen. En zij gingen tol heffen om de ontwikkelingen te financieren.

De grenzen van graafschap en bisdom waren echter een continue bron van strijd. Deze leidde tot een oorlog in 1205 tussen de graaf van Holland en de bisschop van Utrecht.

De grens kwam bij Thamen te liggen.

Van dit gebied werd de invloedrijke Walich van Ute Hoirne de leenman van de proost, die daarmee de visrechten verkreeg van de gehele Amstel tot aan de monding.

AMSTELDIJK NOORD

Die grens tussen Holland en Utrecht is nu nog zichtbaar bij De Rode Paal en de banpaal op de Hollandse Dijk (nu de noordgrens van Uithoorn).

De banpalen gaven de grens aan tot waar het recht gold van de proost. Hij delegeerde de rechtspraak aan de baljuw, die een schout aanstelde per parochie om met 7 belasting betalende burenen (burones = boeren) in de parochiegemeenschap het recht te handhaven.

Pachters werden aangeduid als incolae (inwoners). Die hadden geen invloed op de rechtspraak, maar werden er wel door beschermd. Wie de orde verstoorde kon verbannen worden en daarmee uitgestoten door de eigen gemeenschap, tenzij de familie van de dader en die van het slachtoffer tot verzoening konden komen.

Deze burenenrechtspraak vindt plaats, in de aan de Amstel gelegen herberg annex rechthuis, tot in de 16e eeuw.

Uithoorn was een afwijkend dorp in de omgeving, door de ligging aan vaarwater tussen grote steden. Deze unieke ligging wordt mogelijk weer zichtbaar als historische vaartuigen een ligplaats kunnen krijgen in Uithoorn aan de Amstel.

Uithoorn was door de ligging al vroeg een geschikte vestigingsplaats voor industrie. Er kwamen een zwavelzuurfabriek, twee gasfabrieken, een tabak- en theefabriek en een exportslachterij. De industrie werd een bron van werkgelegenheid. Door die groei van de werkgelegenheid groeide de behoefte aan woningen.

Een aantal kapitaalkrachtige inwoners en vooruitstrevende fabrieksdirecteuren liet voor de arbeiders woningen bouwen. Arts en wethouder J.P. Mahlstedde, notaris Boerlage, zakenlieden Bierman, Van Voorst en Van Lutzenburg waren bekende geldschietters.

Pas na 1901, toen de eerste Woningwet werd vastgesteld, werden er met door het rijk verstrekte financiële ondersteuning woningverenigingen opgericht zoals Bouwvereniging Uithoorn Vooruit.

Kenmerkend is de lintbebouwing uit die tijd.

Op 1 april 1835 werd door G. T. Ketjen, samen met B. Tideman, notaris, en J.L. Jarman, zonder beroep, opgericht 'eener fabryk van Vitrioololie'. Ketjen was handelaar in drogerijen en verfwaren. Het was de eerste fabriek in Nederland en de derde op het Europese vasteland na Duisburg en Lille. Productie vond plaats volgens het 'loden-kamer'proces, dat wil zeggen: met lood beklede ruimten, verbonden met een oven waarin zwavel werd vermengd met salpeter. De fabriek werd gebouwd in de zogenaamde Stadspolder. Met de familie Mahlstedde richtte hij in 1860 een salpeterzuurfabriek op in de Thamerpolder. Die samenwerking hield niet lang stand.

In 1863 richtten Mahlstedde, Vlaming Kiebêrt en Mouthaan de Koninklijke Chemische Fabriek op en die produceerde vitriool (zwavelzuur) en zoutzuur.

De door (apotheker en wethouder) N. Mouthaan opgerichte fabriek werd in 1891 uiteindelijk weer door Ketjen overgenomen en bleef nog in bedrijf tot 1916.

Ook vond vanaf die tijd vervoer van het zuur plaats per schip in ijzeren tanks bekleed met lood. Het eerste zo gebouwde schip 'Pluto' zonk al op de eerste reis in de buurt van Gouda. De hele stad zat in angst tot het schip uiteindelijk gelicht was.

Er werd ingespeeld op nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden van het productenassortiment.

Ketjen was inmiddels eigenaar of deelnemer geworden in een groot aantal ondernemingen maar in 1968 leidde samenvoegingen uiteindelijk tot de oprichting van AKZO.

In 1922 kocht J.A. van Seumeren de Uithoornse fabriek die voor sloop te koop stond en startte een teerverwerkend bedrijf: TEBU – Teerbedrijf Uithoorn.

De grondstof, ruwe teer, werd per schip aangevoerd en was afkomstig van de vele gasfabrieken in Nederland en de dan opgerichte Hoogovens.

Door samenvoeging van bedrijven veranderde de naam in Teerunie (1952) en daarna CINDU - Chemische Industrie Uithoorn (1959). Opsplitsing leidde tot werkmaatschappijen CINDU KEY KRAMER voor bouw- en coatingproducten, transportbedrijf NWM – Nederlandse Wegensproei Maatschappij, met de latere eerste

vrouw als ondernemer van het jaar H.H.M. de Beus, en CETRA – Nederlandse Cementindustrie. De harsproductie ging zelfstandig verder als NEVCIN Polymers. Het scheepvaartbedrijf werd TTS – Tanker Transport Services in Rotterdam.

Uiteindelijk werkte er circa 400 medewerkers, waarvan de helft in Uithoorn en De Kwakel woonde.

THAMEN

In de 15e eeuw veranderde het klimaat, zodat de winters steeds milder en natter werden.

Turfwinning zorgde ervoor dat de bovenlaag van het veen steeds verder werd afgestoken.

Brandhout was er namelijk onvoldoende meer te vinden.

Langs de oevers werden schutsluizen en molens opgericht. De vele molens konden het water nog wel wegpompen, maar daardoor werd het veen droger en begon in te klinken.

Het peil van het maaiveld zakte daardoor ten opzichte van het waterpeil in de Amstel.

Het grondwaterpeil steeg echter door de vele neerslag. Intensiever bemalen leidde weer tot verder inklinken.

Het dorp Thamen lag oorspronkelijk zo'n 2 kilometer westelijker aan de oever van de Legmeer. Het water van de Legmeer bedreigde het dorp. De fundering van de kerk verzakte en een ter aarde bestelling leek meer een tewaterlating. In 1662 werd uiteindelijk toestemming gegeven om een nieuwe kerk te bouwen in de Vinckenbuurt. De bewoners verlieten Thamen en verhuisden naar de Vinckenbuurt, dat de naam Thamen aan de Amstel kreeg.

Het dorp kende uiteindelijk vele fraaie huizen en buitens zoals 'Nieuw Rosenburg', 'Vredebest', 'Ruimzicht', 'Amstelstroom', 'Elzebosch'. Er is weinig van over gebleven. Maar nu is het plan opgevat om Vinckenbuurt weer op te bouwen met een grote variatie aan woningen. Die variatie in stedenbouwkundige opzet is in het algemeen een kenmerk van de Uithoornse plannen om binnen de financiële mogelijkheden goede woningen in een plezierige woonomgeving te realiseren.

Van 1906 tot 1925 stond naast de Thamerkerk de Condensed Milk Compagny van Van Den Bergh, geheel tegen de wens van de dominee in. Het lawaai van het laden en lossen van melkbussen op de schuiten aan de losplaats overstemde namelijk de dienst. De dominee klaagde steeds bij de burgemeester. Fabrieksjongens gooiden uitdagend stenen tegen de ramen van de kerk en de veldwachter moest regelmatig ingrijpen.

Van Den Bergh en Jurgens, de eerste margarinefabrikanten in Nederland, fuseerden tot de Margarine Unie in 1927. Die fuseerde twee jaar later met Lever Brothers tot Unilever.

De lege fabriekshal gaf daarna onderdak aan de poetslappen- en wolvullingfabriek van de N.V. Algemeene Bedrijfs Centrale.

De consumptiemelkfabriek Koninklijke AMC – Aalsmeerse Melk Centrale vestigde zich er in 1956. Oorspronkelijk was AMC, in 1880 opgericht door veehouder Knierp uit Aalsmeer, de eerste particuliere zuivelfabriek van Nederland.

Na overname door Campina sloot de fabriek in 1995.

BUSBRUG

Uithoorn kreeg eind 19e eeuw behoefte aan betere verbindingen. De dijkwegen waren smal en gevaarlijk.

In 1886 was het ontwerp voor een spoorverbinding tussen Amsterdam en Rotterdam gereed.

In 1878 was het plan gereed voor verbetering van de wegen. De gemeenteraad wilde het uitvoeren mits de provincie subsidie zou verstrekken. Gedeputeerde Staten wilden het plan niet steunen. De gemeente richtte zich tot de minister van waterstaat, maar uiteindelijk gaven ook de provincies Zuid-Holland en Utrecht geen toestemming. De plannen werden te duur.

Daarom werd de beursvaart op de Amstel gemoderniseerd.

De Leidsche Stoombootdienst 'De Volharding' kreeg vergunning om dagelijks te varen en daarmee werd de trekschuit verdrongen.

Op 4 februari 1899 besloot de gemeenteraad alsnog een subsidie van 2.500 gulden te verlenen aan de Hollandsche Electriche Spoorweg Maatschappij.

Maar het duurde nog tot 1914, voordat in Uithoorn een halteplaats en remise waren gebouwd.

Ook werd toen begonnen met de bouw van de spoorbrug.

Uithoorn werd uiteindelijk knooppunt van de spoorlijnen Amsterdam-Alphen aan de Rijn en Haarlem-Nieuwersluis. In het dorp woonden veel spoorwegpersoneel. Machinisten, rangeerders, remisewerkers, conducteurs, overwegwachters en stationspersoneel. Onder hen waren veel socialisten die via hun vertegenwoordiging in de gemeenteraad veranderingen wilden doorvoeren. Meerdere keren per dag kwamen er treinen voor het personenvervoer maar ook voor grote hoeveelheden turf, kaas, boter, graan, stro, mosterdzaad en duizenden stuks vee, die op de markt verhandeld werden.

In de omgeving van het station werden het Openbaar Slachthuis, de N.V. Uithoornsche Baconfabrieken (later onderdeel van Unilever), een hotel, een muziekpaviljoen, een restaurant en het postkantoor opgericht. Ook het vervoer voor de melkfabriek en zwavelzuurfabriek nam een groot aandeel in het vervoer per spoor. Zij kregen een aftakking van het spoor langs de Wilhelminakade. Aan de Wilhelminakade lag de drijvende groenteveiling 'Ora et Labora'.

MARKTPLEIN

In de 17e en 18e eeuw was het Marktpllein de plaats waar de jaagpaarden aangelijnd werden.

Het jaagpad langs de Amstel naar Amsterdam liep namelijk over de Amsteldijk.

Maar in Uithoorn stonden er huizen aan het water en kon dus niet gejaagd worden.

In de herberg werd het colfspel gespeeld.

Colven was een populaire volkssport. Naast het spel op straat of in het veld, bestonden er varianten op korte banen (vaak in een herberg).

In 1297 wordt melding gedaan van een colftoernooi in het Nederkwartier van het Sticht, waartoe Uithoorn destijds behoorde. En dat is het eerste bestaansbewijs van de ons bekende golfsport.

Dat het spel uiteindelijk op een afgezet stuk land werd gespeeld, vloeide voort uit de hoeveelheid klachten van de gegoede burgerij, omdat colven op een gegeven ogenblik te veel bezit van de straat had genomen. Gevolgen dat 'goede luyden beseert' en 'glaessen uytgesmeten' werden.

Het werd zo fanatiek gespeeld, dat er zelfs 's winters op het ijs werd gespeeld.

Op het Marktpllein werd gehandeld in met name kaas en vee. De gemeente had hier de waag opgesteld. Nu is er alleen de weekmarkt. Op nummer 13 staat het kleinste pand, de ongeveer 100-jarige 'De Pijpenla', waar de familie Tijsterman een bloemenzaak startte. Het was één van de meer dan 150 bedrijfjes in het toenmalige dorpscentrum.

DORPSSTRAAT

Waar Marktpllein overgaat in Dorpsstraat stond vroeger de boerderij van H. van Grieken.

Deze moest uiteindelijk plaats maken voor het nieuwe raadhuis.

Het werd ontworpen door Granpé Molière, Verhagen en Kok uit Rotterdam en kostte 48.500 gulden. Het oude raadhuis aan de Raadhuisstraat werd door de provincie gekocht voor 54.000 gulden, zodat daar de nieuwe provinciale weg kon worden aangelegd.

Raadslid A. Vlasman uit De Kwakel was echter van mening dat de locatie van het nieuwe raadhuis niet goed was. Het nieuwe raadhuis moest in De Kwakel worden gebouwd.

De Kwakel was qua inwoneraantal namelijk sterker gegroeid en leek Uithoorn voorbij te streven. Dus was De Kwakel het groeicentrum van de gemeente.

Burgemeester C.M.A. Koot was echter voortvarend en meende dat het dorpscentrum langs de Amstel was opgebouwd.

Inwoners schonken wandkleed, vloerkleed en glas-in-lood ramen om het raadhuis te completeren.

In de Dorpsstraat waren veel joodse ondernemers gehuisvest. Zij kwamen uit Amsterdam, maar later ook uit Duitsland. Een zijstraat van de Dorpsstraat is de Blomstraat, vernoemd naar juwelier Louis Blom. De NSB-burgemeester Willemstijn heeft in 1944 nog geprobeerd de naam van deze straat te veranderen.

Door de groei van Uithoorn na de oorlog, zijn veel winkeliers vertrokken naar nieuwe locaties.

Ook is er sprake van regionalisering, waarbij klanten onvoorspelbaar worden omdat er elders ook goed bereikbare (winkel)voorzieningen zijn. Uithoorn is ten slotte geen eiland.

Nu ligt er een kans voor Uithoorn om nieuwe kwaliteiten toe te voegen. Maar goed ondernemerschap komt alleen tot zijn recht als er een consistent en slagvaardig gemeentelijk en regionaal beleid is.

AMSTELSTRAAT

De Amstelstraat is een van de laatste karakteristieke straten van het oude Uithoorn.

Oorspronkelijk lag aan de achterzijde van de woningen een haventje, later De Kil geheten.

Het haventje was een natuurlijke ondiepe geul.

Het wegverkeer werd steeds drukker en zwaarder.

De smalle straten in Uithoorn waren niet langer geschikt voor het doorgaande verkeer.

Daarom werd in 1919 door de gemeenteraad aan het provinciaal bestuur gevraagd om mee te werken aan een plan ter verbetering. Het ontwerp zou echter 513.000 gulden gaan kosten.

Dat vondt de provincie te duur en vroeg om bezuinigingen op het plan. De provincie stelde voor de nieuwe brug aan te sluiten op de Amstelstraat. De gemeenteopzichter vond dat bezwaarlijk, want de Amstelstraat was geen publieke weg en daarom nooit verhard. Dan zou deze straat verhoogd moeten worden en dat stuitte op tegenstand van de bewoners.

Daarop besliste de provincie dat alles bij het oude bleef.

Maar in 1925 werd een plan voorgelegd om een nieuwe weg aan te leggen van Haarlem naar Utrecht. Beide provincies hadden echter eigen ideeën over het traject. Noord-Holland wilde de weg evenwijdig aan de spoorbaan, omdat Uithoorn de vernieuwde brug had geweigerd.

Utrecht wilde, net als de gemeenteraad, een zuidelijk tracé. Maar dat was 50.000 gulden duurder.

De middenstand in Uithoorn was ook voorstander van het zuidelijke tracé, in het verlengde van de Raadhuisstraat. Dat was gunstig voor de middenstand, want er was dan een directe verbinding met Amstelhoek en Mennonietenbuurt.

De aanleg van de provinciale weg heeft veel irritatie veroorzaakt bij gemeentebestuur en bij de provincie. De provincie besloot uiteindelijk dan toch voor het zuidelijke tracé en om het oude raadhuis op te kopen.

Maar dan moest de gemeente aan weerszijden van de weg woonwegen inrichten. Dat wilde de gemeente weer niet, want daarmee ging de snelverkeerfunctie verloren.

De provincie dreigde toen de gronden te beplanten en de gemeente nooit meer de kans te geven het te kunnen kopen. De gemeente ging overstag, want die wilde woningen bouwen op de bovenlanden achter de Dorpsstraat.

De Kil werd gedempt voor het talud. De brug was in 1939 klaar en zou feestelijk geopend worden. De brug werd vernoemd naar prinses Irene (het Griekse woord voor vrede). Het feest ging niet door want de Tweede Wereldoorlog brak uit, weliswaar nog buiten Nederland, maar de angst overheerste al.

SCHANS

Er zou voor 1572 al een brug hebben gelegen, die in de Opstand tegen de Spaanse koning werd vernield.

De nieuwe brug lag in het verlengde van de Herenweg, langs het Rechthuis en werd in 1633 in opdracht van de proost van Sint Jan, graaf van Solms, gebouwd.

Toename van de handel leidde tot meer transport. En die zou via de brug een goede verbinding krijgen met de omliggende dorpen. Middels tol werd inkomsten verkregen.

De brug was echter concurrent van de brug bij Ouderkerk aan de Amstel. Daarom werd door het stadsbestuur van Amsterdam en de proost besloten dat de tolgeden gelijk moesten zijn.

In 1672 vielen Franse troepen ons land binnen en rukten op tot aan de 'waterlinie', waarbinnen de Amstel een belangrijke functie vervulde.

Lodewijk de Veertiende meende namelijk dat de on-Franse houding gestraft moest worden.

De Nederlandse troepen maakten van Uithoorn een vesting, versterkten de oevers, lieten de landerijen onderlopen en wierpen schansen op. Vandaar de naam Schans, die de naam Herenweg uiteindelijk verving.

Uithoorn was de enige militaire post tussen Muiden en Bodegraven. Uit veiligheidsoverweging werd de brug, in opdracht van de machtshebbers in Amsterdam, heimelijk in de nacht gesloopt.

Op 28 september 1672 ontmoetten Prins Willem III, admiraal Tromp en admiraal De Ruyter elkaar in Het Rechthuis. Zij bespraken daar de gevolgen van de oorlog.

Herberg het Rechthuis was ingericht als kazerne en werd behoorlijk uitgewoond, maar werd door de graaf van Solms weer opgebouwd tot een imposant gebouw met stallen voor de paarden.

Uithoorn werd een bedrijvig dorp, waar notabelen woonden in fraaie huizen aan de Schans.

In 1711 werd weer een nieuwe Lange Brug gebouwd. Tussentijds was men afhankelijk van een veerboot.

Op 23 juli 1781 vatte de hooiberg van Jan Vale door hooibroei vlam. Door de straffe wind brandde in 3 uur het dorp af. Alle huizen, maar ook het Rechthuis gingen door 'De Grote Brand' verloren. De wederopbouw werd mede gefinancierd door Gedeputeerde Staten van Utrecht. Als dank mochten de rooms-katholieken in 1782 een kerk met pastorie bouwen. Een begraafplaats was er niet, want de overledenen werden naar De Kwakel gebracht. Pas in 1864 werd aan het Zijdenveld een eigen kerkhof ingericht. De huidige kerk dateert van 1868 en kreeg in 1884 de twee karakteristieke torens. In 1962 werd de kerk verder vergroot. Nu staat de kerk leeg en is in verval.

BOTERDIJK

Naast het Rechthuis was een enkele klapbrug en een sluis, waardoor er een vaarverbinding was van de Amstel naar Zijdelmeer (het laatste oorspronkelijke veenmeer) en Legmeer.

Nog steeds is een waterverbinding tussen Zijdelmeer en Amstel via de Molenvliet noodzakelijk om een goede waterbeheersing in de polder te garanderen. Mogelijk komt er ooit weer een rechtstreekse verbinding.

De Boterdijk leidt van Uithoorn naar De Kwakel, en waar de Kleine Drecht wordt gekruist maakten de eerste bewoners een hoge houten brug, kwakel genoemd.

Stroomopwaarts werd een jaagpad aangelegd, het Zandpad genaamd. De geplande trekvaart was voor Amsterdam en Gouda belangrijk.

De aanleg was in die tijd een groot probleem. Het gebied van Thamen en Uithoorn, behoorde namelijk tot Utrecht. Maar ook Haarlem en Leiden waren tegenstander van deze voor hen concurrerende route.

Er moest dus onderhandeld worden met de proost over de tolrechten. Met de andere steden moesten afspraken gemaakt worden over het recht tot vervoer.

Pas bij Vrouwenakker kon vanaf de andere oever worden gejaagd. Het was daar namelijk weer Hollands gebied.

AMSTEL

Waar Kromme Mijdrecht en Drecht samenkomen, begint de Amstel.

Coördinaten: 40 49` 14,6`` oOL - 520 13` 42,7`` oNB

FORT AAN DE DRECHT

In de onmiddellijke nabijheid van Uithoorn liggen drie betonnen forten die behoren tot de Stelling van Amsterdam. De dijk tussen Fort aan de Drecht en Fort De Kwakel draagt de naam Vuurlijn.

De Stelling van Amsterdam is een 135 kilometer lange verdedigingslinie die tussen 1880 en 1914 is aangelegd. Het leger, de regering en de koning(in) zouden zich binnen deze ring kunnen terugtrekken bij een aanval op Nederland.

Het idee achter de Stelling van Amsterdam is een staaltje Hollands waterbouwkundig vernuft. Met een ingenieus systeem kon het land rondom de linie onder water worden gezet, waardoor een waterplas kon ontstaan, niet diep genoeg was voor schepen en te diep voor man en paard.

Lange tijd mocht in dit gebied niet verbouwd worden, waardoor de natuur haar gang kon gaan. De Stelling van Amsterdam is juist hierdoor in zijn geheel als monument beschermd door de Provincie Noord-Holland en het rijk en draagt sinds 2005 de titel Nationaal Landschap. Sinds 1996 is ook door de UNESCO het belang van deze historische verdedigingslinie erkend en staat de Stelling op de lijst van Werelderfgoed naast bijvoorbeeld de Chinese Muur, Mont Saint-Michel en de piramides van Gizeh.

Het groen rondom het Fort aan de Drecht is een beschermd gebied en wordt beheerd door het Landschap Noord-Holland. De forten van de stelling van Amsterdam zijn, omdat ze zijn aangelegd op een zandpakket, de biotoop voor een bijzondere flora en fauna midden in een veengebied.

Op 9 september 2000 brak een nieuw tijdperk aan voor het Fort aan de Drecht. Na een grondige renovatie en restauratie en de feestelijke opening door de minister van defensie Frank de Grave en André van Duin is het gebouw in handen gegeven aan de huidige gebruikers.

Vlakbij het Fort aan de Drecht lag de vuilstort.

Door toename van het aantal inwoners was het namelijk gewenst dat huisafval en faecaliën werden verzameld. Tot het begin van de 20e eeuw was er echter nog maar weinig geregeld.

Al het afval werd uiteindelijk op een terrein, de Drie Tuinen geheten, bij het Fort aan de Drecht gedumpt.

Het gemeentebestuur had in 1957 het structuurplan gereed om het gebied bij Fort aan de Drecht de bebouwen. Daarmee werd voorkomen dat de dorpskern haar centrale functie zou verliezen.

In 1957 werd in de Tweede Nota over de Ruimtelijke Ordening bepaald dat de provinciale weg zou worden omgelegd.

Er waren twee opties: de noordelijke versie langs de Hollandse Dijk en de zuidelijke versie langs De Kwakel en het Fort aan de Drecht.

Uithoorn had de voorkeur voor de noordelijke versie. De provincie echter verkoos de zuidelijke versie. Het leidde tot een patstelling, waardoor de Meerwijk niet gebouwd mocht worden.

Tegenwoordig is het beeld toch nog overeenkomstig de visie van stedenbouwkundige Wieger Bruin. Deze stedenbouwkundige heeft nagenoeg heel Uithoorn vorm gegeven in opdracht van burgemeester Koot. Opvallend detail is, dat er min of meer homogene buurten zijn ontwikkeld met eigen leefstijl en opvattingen, waardoor onderlinge spanningen vermeden worden.

VROUWENAKKERSE BRUG

De weg van De Kwakel naar de Vrouwenakkerse Brug heette vroeger Vrouwenakkerse Pad. Nu heet het Drechtdijk, met aan weerszijden kwekerijen en boerderijen, verbonden met bruggen naar de dijk langs de Kleine Drecht.

Vrouwenakker lag oorspronkelijk op Noord-Hollands grondgebied. Door herindeling behoorde het bij de provincie Utrecht. Bij de herindelingen van 1989 ging het naar de gemeente Nieuwveen (ZH), die op haar beurt in 1994 in de gemeente Liemeer is opgegaan. De gemeente Liemeer is in 2007 in de gemeente Nieuwkoop opgegaan. Vrouwenakker is dus niet alleen een drieprovinciepunt, maar heeft ook nog binnen ca. 100 jaar tot alle drie de provincies behoort.

Het omliggende slagenlandschap is een landschap waarbij de verkaveling volgens een bepaald patroon heeft plaatsgevonden.

Vanuit een toegankelijk element, een weg of een oeverwal werden lange, smalle en evenwijdige percelen loodrecht hierop aangelegd. Deze hadden de afmetingen van een slag, gewoonlijk 1600 meter lang en 96

meter breed. In dit gebied werd turf gewonnen, waarna het nu laaggelegen gebied in cultuur werd gebracht. Een kwart van de oppervlakte werd gebruikt voor ontwatering, die geschiedde door een stelsel van evenwijdige sloten die aan de lange zijden van de perceelsgrenzen te vinden waren. De aarde die uit de sloot vrijkwam werd gebruikt om het akkerland op te hogen. De eigenaar van de grond kon in de lengterichting verder ontginnen. Dit was het recht van de opstreckende heerden. Er bestond de plicht om bomen langs de slootkant te planten. Deze verstevigden niet alleen, maar ze leverden tevens brandhout.

Ruilverkaveling heeft het gebied heringericht en geschikt gemaakt voor tuinbouw en glastuinbouw. Dit werd 22 oktober 1941 met een brief aan het Ministerie van Landbouw ingezet.

Het gemeentebestuur, onder leiding van burgemeester Koot, verzocht het ministerie goedkeuring te geven om graslanden om te zetten in tuingronden, omdat voor een klein, vruchtbaar en dichtbevolkt land als Nederland de tuinbouw van vitale betekenis is en omdat Nederland met zijn tuinbouw een belangrijke plaats in Europa heeft in te nemen. .

TOLHUISSLUIS

Hier komen Drecht en Aar samen. De Tolhuissluis was vanaf de oprichting een belangrijk sluiscomplex om Amstelland en Rijnland met elkaar te verbinden.

Vlakbij ligt Bilderdam waar door grenswijziging de zuidelijkst gelegen woningen van de gemeente Uithoorn binnen de provincie Zuid Holland zijn komen te vallen.

BIJLAGE

Amstelland behoorde aan het einde van het eerste millennium tot de gouw Niftarlake, een grensgouw van de Friezen dat op het punt stond door het Frankische Rijk overgenomen en heringericht te worden. Niftarlake bestond uit het westelijke deel van het Gooi plus Amstelland. Rond het jaar 1000 behoorde dit gebied tot het wereldlijke gebied der bisschoppen van Utrecht, de stad die al sinds de Romeinse overheersing het politiek centrum van Noord-Nederland was. De bisschop bestuurde het gebied in opdracht van de koning van het Duitse Rijk, de voortzetting van het Oost- en Midden-Frankische Rijk na de dood van Karel de Kale. Omdat de aandacht van de koning meer op het Rooms-keizerschap en bezittingen in Italië gericht was liet hij het bestuur van het Duitse Rijk over aan betrouwbare dan wel omgekochte edelen en kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders, zoals de bisschop van Utrecht.

De ruggengraat van het bestuur was in handen van vertrouwelingen van de landsheer of zijn vertegenwoordiger die in de loop der eeuwen tot de lagere adel uitgroeiden.

Het duurde tot eind 12e eeuw voor de bodem van Amstelland - door ontginning die in gang gezet werd door de bisschoppen - zoveel opbracht dat een grotere bevolking gevoed kon worden. De volgende generaties betuurders waren zeer ambitieus en verkregen ver buiten Amstelland gebieden in leen, ook van de graven van Holland (bijvoorbeeld Boskoop). Om het ingewikkeld te maken kreeg de Hollandse graaf in 1279 van Jan van Nassau, de bisschop van Utrecht, het Nedersticht in leen, als hij de diverse leenheren maar in functie liet. Daardoor bleek Gijsbrecht IV zijn Amstelland opeens van Holland in onderleen te hebben. In 1280 kwam Gijsbrecht in aanvaring met Floris V en werd door deze gevangen gezet.

Het graafschap Holland ontstond uit het graafschap Kennemerland. Aanvankelijk werd het gebied in leen gegeven aan enkele generaties uit het Hollandse Huis, nazaten van de Vikingen. Op last van de Duitse keizer werd Dirk IV in 1049 van zijn post verjaagd en na nog meer lastige opvolgers werd Holland in 1064 aan de bisschop van Utrecht in leen gegeven. In 1076 heroverde Dirk V Holland opnieuw en breidde het gebied aanzienlijk uit. Deze Dirk voerde als eerste de titel graaf. In 1101 bestond Holland uit Kennemerland, Rijnland en de Rijndelta tussen Dordrecht en Heusden. Het bewind over Holland werd niet ondersteund door de Duitse keizer Hendrik V. Door slimme huwelijkspolitiek kreeg de familie steeds meer invloed in het Duitse Rijk. Het grondgebied werd aanzienlijk uitgebreid tot in Brabant.

In de 13e eeuw ging het Holland economisch voor de wind. Willem I streed zelfs even tegen zijn keizer maar legde dat in 1215 bij. Zijn kleinzoon Willem II, sinds 1247 zelfs Rooms-Koning, sneuvelde in 1256 in een veldtocht tegen de West-Friezen. Zijn net geboren zoon Floris V was de meest ambitieuze graaf van het Hollandse Huis en verzekerde zich van de welwillendheid van de boerenbevolking, wat hem bij conflicten met zijn edelen een gratis leger opleverde. Hij profiteerde van de zwakte van de toenmalige bisschop van Utrecht, Jan van Nassau, en lijfde Amstelland, het Gooi en Woerden bij Holland in. Holland kwam door vererving onder het Henegouwse Huis, dat weer onder het Beierse Huis (1354), onder het Bourgondische Huis (1433) en vervolgens onder invloed van het Habsburgse Huis (1482), in de persoon van Maximiliaan van Oostenrijk, de latere Duitse keizer.

Karel V had het wereldlijk gezag vanaf 1528 in handen. Het land kende godsdienstige en politieke onrust. De katholieke kerk probeerde op het Concilie van Trente in 1645 de opkomst van de protestanten tegen te gaan met hervormingen. De hervormingen kwamen te laat en de splitsing was definitief. Ook in Uithoorn en De Kwakel waren beide stromingen oorzaak van vele twisten. Er onstond vaak strijd over de losbandigheid van de katholieken enerzijds en de strenge eisen van gereformeerden anderzijds. Pas rond 1700 werd de verstandhouding beter. De industrialisatie in de 19e eeuw zorgde voor veel verbeteringen op sociaal gebied, maar de verzuiling werd herkenbaar, om zich tegen andersdenkenden te beschermen. Aan het eind van de 20e eeuw veranderde Uithoorn definitief van een dorp in een tuinstedelijke woonomgeving.

ONTWIKKELINGSBIJLAGE

De Nota Belvedere is een gezamenlijk beleidsstuk van de ministeries LNV, OC&W en VROM (1999) om de cultuurhistorische identiteit richtinggevend te laten zijn bij inrichting van de ruimte, waarbij kwaliteit leefomgeving wordt verbeterd en cultureel erfgoed behouden blijft.

Zoals het hydrologisch en militair-landschappelijk ensemble van o.a. inundatiegebieden en de voormalige schootsvelden. Verder geeft de kabinetsnota Nationaal Milieubeleidsplan 4 (NMP4) uit 2001 aan hoe het milieubeleid tot 2030 ingevuld gaat worden met een duurzaam functionerende samenleving, waaronder een verbetering van de bodemkwaliteit, hetgeen weer overeenkomt met het in 2003 vastgestelde Streekplan Noord-Holland Zuid en de Ontwerp-structuurvisie Noord-Holland 2040 en Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) maar ook de Intergemeentelijke gebiedsvisie (IGGV) en de Gemeentelijke Structuurvisie (2009) om het gebied kwalitatief goed in te richten. Dat betekent een goed beheer van grond en water, aantrekkelijk om te wonen, werken en recreëren.

De bewoningsgeschiedenis van het gebied waarin Uithoorn gelegen is, vangt aan in de middeleeuwen toen in de 11e/12e eeuw de veengebieden in deze streek werden ontgonnen. Door verveningen en afslag verdwenen grote delen van het veengebied, maar het dorp Uithoorn en directe omgeving bleven behouden. De bevolkingsconcentratie in dit gebied ontstond door de aanwezigheid van een veer over de Amstel, die in 1636 werd vervangen door een brug. Vooral vanaf de 17e eeuw groeide deze kern, met name na enkele inpolderingen in de omgeving omstreeks 1630/1640. In dezelfde periode werden de Amsteldijken aangelegd en in 1635 kwam er een scheepvaartsluis met een brug in de monding van het Zijdelmeer. Aan de Amsteloever stonden een herberg annex Rechthuis (reeds aanwezig in de 16e eeuw) en een Veerhuis. In verband met de inval van de Fransen in 1672 werd het gedeelte van het dorp bij de uitmonding van het Zijdelmeer in de Amstel omgebouwd tot een schans, waarbij het Rechthuis werd gebruikt als kazerne. In de 18e en 19e eeuw werd de Amstel als vaarroute belangrijker, waardoor handel en scheepsbouw in Uithoorn opbloeden. Wel werd door een grote brand in 1781 een groot deel van de bebouwing langs de Schans vernietigd, waarna een R.K. schuilkerk werd gebouwd. Deze werd in 1866 vervangen door de huidige kerk. De opbouw van het dorp zoals zich dat na de vele veranderingen in de eerste helft van de 17e eeuw vertoonde, is op kaarten van Dou uit 1687 te zien. Daaruit blijkt dat er weinig verschil was met de situatie zoals die in 1825 bestond toen het oudste kadastrale minuutplan werd getekend.

Op basis van deze kaart kan bepaald worden dat resten van een deel van de schutsluis uit 1635 en bebouwing te verwachten zijn binnen het plangebied.

1. Kiezen voor een werkwijze waarbij zo min mogelijk verstoring van de bodem zal gaan plaats vinden.
2. Sloop van de bestaande bebouwing in eerste instantie slechts tot op het maaiveld laten plaatsvinden. Archeoloog aanwezig laten zijn tijdens het verwijderen van bestrating.
3. Het uitgraven van de grond in het kader van de bodemsanering in de vorm van een opgravend archeologisch onderzoek die uitgevoerd dient te worden op basis van een Programma van Eisen. Op de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland is de historische kern van Uithoorn aangeduid als gebied met hoge archeologische waarde (MLA319A). De begrenzing daarvan is bepaald op basis van de situatie in het midden van de 19e eeuw. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de (verwachte) aanwezigheid van bouwhistorische sporen en voorwerpen, die een veelheid aan informatie bevatten over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern. Tevens loopt door de kern een voormalige middeleeuwse ontginningsas, waarlangs in die tijd reeds bewoning is geweest (MLA186G). Hiervan kunnen resten in de bodem aanwezig zijn.

De historische dorpskern van Uithoorn is op de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland als archeologisch van hoge waarde aangeduid, omdat in historische kernen doorgaans bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen aanwezig zijn (Cultuurhistorische Waardenkaart, nr. MLA316A). De in Uithoorn bekende historische gegevens rechtvaardigen ook hier deze hoge archeologische verwachting. Voor zover archeologische vondsten uit de prehistorie in dit veengebied aanwezig zijn, bevinden zij zich op de top van de pleistocene laag, dan wel op afzettingen van Calais. Deze lagen bevinden zich echter vele meters beneden het hier aanwezige maaiveld.

De werkzaamheden in het plangebied zullen leiden tot verstoring van de bodem en daarmee ook van de daarin te verwachten archeologische bodemsporen. Deze sporen zijn voor zover op dit moment bekend in principe behoudenswaardig. Het is ter plaatse in de huidige situatie niet goed mogelijk om inventariserend veldonderzoek te verrichten waarmee de waarde nader kan worden bepaald. Gezien de relatief geringe omvang van het plangebied hoeft dit echter geen probleem te zijn.

Primair is het beleid erop gericht om archeologische waarden in de bodem te behouden, maar voor zover deze optie bij planontwikkeling niet te realiseren is, dient voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden een archeologische opgraving van de te verstoren bodemdelen plaats te vinden. Gezien de huidige regelgeving dienen de kosten hiervoor binnen de projectbegroting te worden gevonden.

Vanuit een zorgvuldige omgang met de aanwezige waarden is het noodzakelijk om de sloop slechts tot op het maaiveld te laten plaatsvinden, om te voorkomen dat de bodem geroerd wordt. Daarna dient er voorafgaand aan alle grondroerende werkzaamheden een opgraving volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 2.2) te worden uitgevoerd om de informatie vast te leggen die niet in de bodem behouden kan blijven en door de werkzaamheden verloren dreigt te gaan. Tijdens het verwijderen van de bestrating dient een archeoloog aanwezig te zijn. Daarbij dient de bodem tot aan diepte van ca. 2 meter beneden het maaiveld van de Schans te worden onderzocht.

Uitgangspunt daarbij zou moeten zijn, dat de opgravingswerkzaamheden zodanig worden uitgevoerd dat de werkzaamheden kunnen worden beëindigd indien na een eerste onderzoeksfase zou blijken, dat er toch onvoldoende archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. Ten behoeve van de opgraving dient een Programma van Eisen te worden opgesteld.

Dit Programma van Eisen dient te worden goedgekeurd door de gemeente Uithoorn als bevoegd gezag. Op basis hiervan kunnen enkele archeologische bureaus worden uitgenodigd om een offerte uit te brengen. Vanwege de te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied, kan er geen artikel 19 lid 2 procedure worden gevoerd, aangezien de provincie Noord-Holland de aanwezigheid van archeologische belangen rekent tot speerpunt van beleid, zodat een artikel 19 lid 1 procedure vereist is.

BIJLAGE DE KWAKEL:

De naam Quakel komt pas voor op landkaarten, die rond 1600 werden gemaakt. Dit betekent overigens niet dat er voor die tijd nog geen sprake van bewoning was. Andere, wel genoemde dorpjes bezaten in die tijd vaak een voor de plaatselijke gemeenschap belangrijk gebouw, zoals een kerk (Kudelstaart, Kalslagen, Thamen) of een graanmolen (Uithoorn).

In deze tijd was er een hoge houten brug, die over de Kleine Drecht was getimmerd. Hier ligt de oorsprong van de naamgeving van De Kwakel. Het woord Quakel is afkomstig van het middeleeuwse woord 'Quakelbrugge': een smal en hoog trapbruggetje bestaande uit enkele lange planken met dwarslatten tegen het uitglijden. Boten zonder hoge opbouw konden eenvoudig onder een dergelijke brug doorvaren. In een omgeving waar het verkeer en vervoer voornamelijk via het water plaatsvond, is dit geen overbodige luxe.

In de tweede helft van de 17e eeuw waren hier een herberg en een kolfbaan te vinden. Er woonde een linnenwever die hennep verwerkte, geteeld op de boerderij van de proost. Ook stond er een rijk gesorteerde winkel met linnen, kant, koperen gebruiksvoorwerpen, ijzer, tin, kalk, boomolie, koperdraad, visgerei, specerijen en kruidenierswaren. Een bakker en een kleermaker waren er ook al, evenals enkele tuinders. Langs de Kleine Drecht en de Botterdijk (naderhand Boterdijk) vestigden zich scheepmakers. Tenslotte waren er boerderijen van melkveehouders.

In de loop van de 16e eeuw waren de boeren begonnen met de winning van turf uit de veengrond. Deze werd verscheept naar de grote steden en diende daar als brandstof. Voor de turfwinning werden slootkanten afgestoken en sloten uitgebaggerd. Hierdoor ontstond er steeds meer wateroppervlak. In 1807 schreef iemand dat het dorp door de almaar groter wordende watervlakten ooit zou wegspoelen. In tegenstelling tot Uithoorn waren er geen goede verbindingen met de buitenwereld. In de 19e eeuw heersten er veel ziekten, zoals de pokken en de cholera.

Door verschillende watersnoodrampen, met name die van 1834 toen de Uithoornse polder blank kwam te staan en de Haarlemmermeer buiten zijn oevers trad, groeide het besef dat er hoognodig aan de droogmaking van het land moest worden gewerkt. In de tweede helft van deze eeuw vielen de poelen onder Kalslagen en Kudelstaart droog, de Zuider Legmeer volgde. Er kwamen heel wat protestantse boeren naar de drooggemaakte polders om daar een akkerbouwbedrijf te beginnen. Hiervoor was personeel nodig, waardoor de heersende armoe vanwege werkloosheid kon dalen.

De Kwakel heeft duidelijk een andere voorgeschiedenis dan Uithoorn. Als kern van de gemeente Uithoorn heeft het dorp altijd een eigen karakter behouden. In de loop der eeuwen heeft zich hier een katholieke gemeenschap in een protestantse omgeving ontwikkeld.

De veeteelt maakte in het begin van de 20ste eeuw langzaam maar zeker plaats voor tuinbouw. In de eerste periode waren het tuinders uit Langeraar, Roelofarendsveen en Amsterdam die op hun vanaf de Boterdijk, Drechtijk en Amstel via het water ontsloten bedrijven bijna uitsluitend groenten teelden. Die pioniers hadden een hard bestaan: "In de winter geen eten en in de zomer geen tijd om te eten" was en is in dat verband een veelzeggende uitdrukking. Nadat in 1927 de eerste kas in het gebied gebouwd was, volgden er spoedig meerdere en werden de werkomstandigheden en de inkomens beter. Ook de wintermaanden konden nu productief gemaakt worden.

In het begin van de tweede helft van de 20e eeuw maakte de groenteteelt in vrij snel tempo plaats voor bloementeelt.

Waar eens een weids uitzicht was over de veenplassen, wordt nu het zicht bepaald maar ook beperkt door uitgestrekte kassencomplexen die het gebied een industrieel karakter geven. En te midden daarvan ligt een dorpje met een eigen sfeer.

Bijlage Fort De Kwakel

1890 aardwerk

1894 verdedigbaar aardwerk

1897 vestingwerk van de eerste klasse (K.B. 14 augustus, Stbl. 197)

1926 vestingwerk van de derde klasse (K.B. 28 mei, Stbl. 156)

1959 opheffing als vestingwerk (K.B. 19 februari, Stbl. 39)

1972 verkoop aan particulier

Het fort ligt in de Uithoornsche Polder, in een vooruitgeschoven positie van de Linie Kudelstaart - Uithoorn

Doel:

Afsluiting en verdedigen van de accessen, gevormd door den Oostelijke ringdijk van de Zuider Legmeerdijk en de Kleine Drecht met den daarlangs loopenden kunstweg. Bovendien dekking van den eventuele terugtocht van de troepen der voorstelling te

Omschrijving:

Vanaf de Ringdijk loopt de toegangsweg naar de keel van het fort. De fortwachterswoning en de bergloods zijn beide nog aanwezig.

Om het gehele fort ligt een gracht en op het glacis zijn woningen gebouwd. De originele toegangsbruggen zijn niet meer aanwezig en zijn vervangen door twee nieuwere exemplaren.

Het hoofdgebouw heeft 18 ruimten waarvan enkele met tussenwanden in kleinere lokalen zijn verdeeld voor wasruimten en munitiemagazijnen. De poterne verbindt het hoofdgebouw, door de aarden dekking ervan, met het frontgebouw.

Het frontgebouw heeft 3 ruimten. Er is een uitkijkpost in het wachtlokaal aanwezig.

Dit fort was niet in het oorspronkelijke plan van Minister Reuther opgenomen en is later toegevoegd.

Vanaf 1944 zou de Duitse bezetter munitie opgeslagen hebben in het fort.

De bruine houten klapbrug voor de parkeerplaats is de "Korte Brug" die tot 1950 over een vaart tussen de Amstel en het Zijdelmeer in Uithoorn lag nabij het Rechthuis.

BIJLAGE FORT BIJ UITHOORN (AMSTELHOEK)

Het fort bestaat tussen 1885 en 1894 alleen nog uit een gracht en (verdedigbaar) aardwerk. De huidige bomvrije gebouwen zijn gebouwd volgens het standaardmodel B tussen 1909 en 1911. Vanaf deze tijd biedt het fort plek aan 321 man. In de Tweede Wereldoorlog is het fort in de jaren 1944-'45 door de Duitse bezetter gebruikt als onderkomen. Het fort is als vestingwerk opgeheven bij koninklijk besluit van 19 februari 1959.

In de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw is het fort in gebruik geweest door de geheime organisatie, welke een link vormde met de in 1952 in Italië opgerichte organisatie Gladio. Gladio werd hier O & I genoemd, de afkorting voor Organisaties en Inlichtingen. Het doel van deze geheime organisatie was: In geval van bezetting (door communisten, ofwel Sovjetinvasie) van Nederland te verzekeren dat de Nederlandse regering in ballingschap over de nodige informatie zou beschikken inzake de situatie in bezet gebied.

Doel:

Afsluiten en verdedigen van de spoorlijn Uithoorn - Alphen a/d Rijn en Uithoorn – Nieuwersluis, de westelijke en oostelijke hoeken van de Tweede Bedijking en de Mijdrechtse Zuwe en ook bescherming van de (voormalige) inundatiesluis ten westen van het fort.